

Ахова грамадскай бяспекі ў руках рабочых

Барацьба са злачыннасцю ў Мінску ў 1917 годзе

Праблема ўзаемаўплыву рэвалюцыі і крымінагеннай сітуацыі ў айчынай гістарыяграфіі пакуль што не вывучана. Між тым гэтая тэма вартая распрацоўкі, бо любыя эканамічныя, палітычныя і сацыякультурныя зрухі змяняюць стан і характар злачыннасці ў грамадстве. У рэвалюцыйны час, калі адна ўлада знікае, а новая на яе месцы яшчэ толькі фарміруецца, крымінальная актыўнасць дасягае свайго апагея. Дэструктурызацыя грамадства з'яўляецца важным, але не адзіным фактарам яго крыміналізацыі. Спад жыццёвага ўзроўню, збядненне значнай часткі насельніцтва таксама ўплываюць на павелічэнне крыміналізацыі грамадства.

Аляксандр ГУЖАЛОЎСКІ,
доктар гістарычных
наук, прафесар

У час перадачы 7 сакавіка 1917 года ўладных паўнамоцтваў губернатарам У.А. Друцкім-Сакалінскім губернскаму камісару, старшыні Мінскай губернскай земскай управы, кадэту Б.М. Самойленку ў Мінску ўжо дзейнічала гарадская міліцыя. Яна была створана ў адпаведнасці з дэкларацыяй Часовага ўрада ад 3 сакавіка таго ж года, дзе меўся пункт аб «...замене паліцыі народнай міліцыяй з выбарным начальствам, падпарадкаваным мясцоваму самакіраванню» [1, с. 13–15] (Тут і далей пераклад аўтара. – *Рэдакцыя*).

Выконваючы палажэнні дэкларацыі, 4 сакавіка таго ж года спецыяльная камісія пад кіраўніцтвам члена мінскай гарадской думы, кадэта В.В. Янчэўскага

распачала працу па стварэнні ў будучай беларускай сталіцы міліцыі. На першым пасяджэнні камісіі абмяркоўваўся праект, адпаведна якому ў Мінску, як і ва ўсёй краіне, у падмурак арганізацыйнай структуры міліцыі быў пакладзены прынцып дэцэнтралізацыі і аўтаноміі. Сацыяльны склад міліцыянераў у праекце ніяк не абмяжоўваўся. Асабісты, класавы погляд на кадравы састаў новага органа аховы парадку меў начальнік гарадской міліцыі М.А. Міхайлаў. Выступаючы 5 сакавіка на сходзе Мінскага Савета рабочых дэпутатаў, ён заявіў, што «ахова грамадскай бяспекі павінна знаходзіцца ў руках рабочых» і заклікаў іх актыўна запісвацца ў міліцыю [2, с. 1].

Пад прозвішчам М.А. Міхайлава на пасадзе статыстыка ў камітэце Заходняга фронту Усерасійскага земскага саюза з 1916 года хаваўся збеглы з пажышчэвай сібірскай ссылкай М.В. Фрунзэ. Нават пры ўліку таго, што Міхайлаў-Фрунзэ ўтаіў ад мінскага губернскага камісара ўласную партыйную прыналежнасць, а таксама статус асуджанага ссыльнага катаржніка (за замах на забойства паліцэйскага), факт назначэння Б.М. Самойленкам земскага статыстыка без аператыва і арганізацыйнага вопы-

ПРА АЎТАРА

ГУЖАЛОЎСКІ Аляксандр Аляксандравіч.

Нарадзіўся ў 1960 годзе ў г. Мінску.

Скончыў гістарычны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.М. Горкага (1983), аспірантуру пры аддзеле музеязнаўства НДІ культуры АН СССР (Масква) (1991).

У 1991–1992 гадах працаваў навуковым супрацоўнікам Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі. З 1993 года – дацэнт гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Доктар гістарычных навук (2002), прафесар (2004).

Аўтар больш як 100 навуковых публікацый.

Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя Беларусі першай паловы XX стагоддзя.

▲ М.В. Фрунзе (Міхайлаў)
начальнік мінскай
міліцыі

ту работы на адказную пасаду патрабуе тлумачэння.

Цікавую версію таго, як М.А. Міхайлаў апынуўся на месцы «часовага начальніка міліцыі Усерасійскага земскага саюза па ахове парадку ў горадзе» прапанаваў вядомы расійскі ваенны гісторык В.А. Руноў. Ён лічыць, што рашэнне аб назначэнні М.А. Міхайлава належала члену IV Дзяржаўнай думы, дзеячу партыі кадэтаў М.М. Шчэпкіну (унуку знакамітага рускага акцёра Міхаіла Шчэпкіна), які на пачатку сакавіка 1917 года знаходзіўся па службовых справах у Мінску. У прыватнасці, В.А. Руноў прыводзіць словы М.М. Шчэпкіна, у якіх ён наступным чынам тлумачыць сваё рашэнне: Міхайлаў «зробіў на мяне добрае ўражанне сваёй шчырасцю чалавека энергічнага, здольнага агітатара, неацэннага там, дзе трэба арганізоўваць масы» [3, с. 36].

Працэс фарміравання ў Мінску органаў правапарадку, набор асабовага саставу меў стыхійны характар, вызначаўся ініцыятывай знізу. Цэнтрамі фарміравання міліцэйскіх падраздзяленняў сталі пяць камісарыятаў, якія знаходзіліся ў розных памяшканнях – былых паліцэйскіх участках, атэлях, школах і нават прыватных кватэрах. Сацыяльны склад першых міліцыянераў быў стракаты. Сярод іх можна было ўбачыць былых студэнтаў, рабочых, служачых, салдат і нават гімназістаў. Запрасілі на служ-

бу ў мінскую міліцыю некаторых былых паліцэйскіх, у тым ліку начальніка мінскага вышукнога аддзялення, вядомага прафесіянала А.Р. Іллюкевіча.

Ужо 4 сакавіка, у першы дзень існавання міліцыі, на вуліцах Мінска з'явіліся апранутыя ў цывільную вопратку людзі з праштампаванымі белымі нарукаўнымі павязкамі. Міліцыянеры занялі гарадское паліцэйскае ўпраўленне, ахоўнае і вышукное аддзяленні, якія знаходзіліся ў будынку на рагу Серпухаўскай (сёння Валадарскага) і Падгорнай (К. Маркса). Там размясціўся штаб міліцыі, куды дастаўлялі падазроных асоб. Адтуль іх на працягу 24 гадзін перадавалі судоваследчым органам. Штабу мінскай гарадской міліцыі быў выдзелены тэлефонны нумар аператыўнага выкліку – «79». Таксама змяніла гаспадара трохпакаёвая ватэра на другім паверсе штабнога будынка, куды замест паліцмайсра А.А. Лебеды засяліўся М.А. Міхайлаў [4, с. 3].

Значныя складанасці выклікала фінансавое забеспячэнне мінскай міліцыі. З гарадской казны на яе ўтрыманне была выдаткавана сціплая сума: 40 тыс. рублёў у месяц. Заробкі міліцыянераў былі невысокія – радавы міліцыянер атрымліваў 75 рублёў у месяц, чаго нават з улікам кватэрных, узнагародных, а таксама дадатковых выдаткаў на абмундзіраванне ва ўмовах інфляцыі 1917 года ледзь хапала на харчаванне. Таму жадаючых рызыкаваць уласным жыццём за гэтыя грошы было няшмат.

Пра якасць кадравага саставу мінскай міліцыі на пачатковым этапе яе існавання сведчыць той факт, што першыя чалавечыя страты яна панесла не падчас аператыўных дзеянняў, а з-за непадрыхтаванасці міліцыянераў. 15 сакавіка на мінскіх яўрэйскіх могілках хавалі міліцыянера – былога вучня 8 класа гімназіі Фальковіча К. Біргера, якога па неасцярожнасці застрэліў таварыш па службе, калі чысціў зброю [5, с. 3].

Падчас фарміравання новага кадравага складу мінскай міліцыі ў якасці найбольш перспектыўных кандыдатаў разглядаліся былыя і дзеючыя ваенныя. Акрамя таго, на службу былі пры-

няты жанчыны, як у канцылярыю, так і агентамі крымінальнага аддзялення. Пачынаючы з мая 1917 года правы мінскіх міліцыянераў ужо абараняў уласны прафсаюз. Адначасова пазбаўляліся ад нядобрасумленых і няздольных супрацоўнікаў [6, с. 3].

Парадак на чыгунцы забяспечвалі добраахвотнікі-чыгуначнікі разам з армейскімі патрулямі. У сярэдзіне жніўня ўпраўленне Лібава-Роменскай чыгункі выдала часовае палажэнне аб чыгуначнай міліцыі, у адпаведнасці з якім ствараліся тры камісарыяты – Мінскі, Гомельскі і Роменскі. У кожны, згодна з зацверджаным штатным раскладам, планавалася набраць па 40 міліцыянераў. Уся чыгуначная міліцэйская структура падпарадкоўвалася асобаму камісару, якога выбіраў цэнтральны выканаўчы камітэт упраўлення чыгункі [7, с. 3].

Ужо ў сакавіку 1917 года пачалася актыўная праца па ачышчэнні Мінска ад крымінальных элементаў. Было ўсталявана назіранне за падазронымі асобамі, а таксама начное патруляванне на вуліцах горада. У аператыўнай рабоце мінскія сышчыкі выкарыстоўвалі аўтамабільны транспарт, элементарныя прылады крыміналістычнай экспертызы, службова-пошукавых сабак. У той час у крымінальны аддзел мінскай гарадской міліцыі дастаўлялася штодня да 30 арыштаваных.

Большасць з тых, хто тады свядома ішоў на парушэнне закону, учынялі злачынствы супраць уласнасці грамадзян. Вельмі распаўсюджаным відам такіх злачынстваў былі крадзяжы. Існавала каля 30 спецыялізацый зладзеяў. Найбольш распаўсюджанай з іх была «кішэннік», найбольш паважанай – «мядзведнік» і «шніфер», найбольш у пагардзе – «канакрад». Напрыклад, толькі на працягу 14 красавіка ў Мінску былі скрадзены коні на Паліцэйскай і Вакзальнай вуліцах, з кватэры палкоўніка Маліноўскага на Праабражэнскай вуліцы зладзеі забралі адзення на 400 рублёў, з кватэры мінчанкі Таверык на Міхайлаўскай вуліцы былі ўкрадзены грошы ў суме 1400 рублёў, нарэшце, начныя зладзеі вынеслі з гарад-

ской скураной крамы тавару на 2 тыс. рублёў. На працягу першай паловы красавіка крымінальны аддзел мінскай міліцыі затрымаў пяць злачынцаў, якія спецыялізаваліся на крадзяжы адзення ў грамадскіх месцах [8, с. 3].

Летам 1917 года крымінальная сітуацыя ў горадзе яшчэ больш абвастрылася. Заявы аб крадзяжах паступалі ў камісарыяты міліцыі дзясяткамі. Летні зладзейскі сезон распачало раскрытае А.Р. Ілюкевічам па гарацых слядах абрабаванне з узломам сейфа ў гаспадарчым адзеле Усерасійскага саюза гарадоў, адкуль зламыснікі забралі 213 тыс. рублёў. Такі ж лёс, нягледзячы на аказанае ўзброенае супраціўленне, напаткаў зладзеяў, якія абрабавалі аптэку Рахманчыка на Маскоўскай вуліцы. На працягу толькі аднаго дня былі здзейснены крадзяжы ў ювелірнай краме Лева, майстэрні гатовага адзення Кантаровіча, сталавай «Арарат», кватэры К. Грамыкі, на станцыі Мінск Аляксандраўскай чыгункі, а таксама на концы [9, с. 3].

Восень не прынесла сышчыкам палёгка – эпідэмія крадзяжоў працягвалася. Некаторыя перамогі над злачыннасцю, такія як затрыманне вядомых у Мінску канакрада Чурылы, зладзея-рэцыдывіста Сінякевіча, а таксама кішэнных зладзеяў Борыбера і Пятроўскага, выклікалі ў мінскіх міліцыянераў пачуццё прафесійнай годнасці. Але былі таксама злачынствы, народжаныя новым часам, раскрыццё якіх выклікала разгубленасць. Да іх адносілася, напрыклад, сістэматычнае абкраданне складскіх памяшканняў, якое здзяйснялі 12–13-гадовыя мінскія гімназісты [10, с. 3].

Хуткаму распаўсюджанню крадзяжоў спрыяла не толькі складаная эканамічная сітуацыя, але і ліберальнае стаўленне тагачаснага заканадаўства да зладзеяў. Напрыклад, у чэрвені дзяжурны пры міліцыі суддзя даў 4 месяцы зняволення зладзею-рэцыдывісту Ліхтэнбергу, які ўкраў у пасажыра на Віленскім вакзале пару абутку і два кавалкі скуры. Праўда, рэвалюцыйная Феміда была не толькі ліберальнай, але таксама хуткай. Ад здзяйснення Ліхтэнбергам злачынства

да вынясення прысуду прайшло крыху больш за гадзіну [11, с. 3].

У той жа час рэзка павялічылася колькасць тых, хто ішоў на адкрыты захоп маёмасці грамадзян, – рабаўнікоў. Разам з добра вядомымі мінскім сышчыкам грабежнікамі, такімі як Самуіл Хасяневіч, які дзейнічаў у раёне Нова-Чырвонай вуліцы, у горадзе з'явіліся невядомыя асобы, якія прадстаўляліся майстрамі, аглядалі ўдзень дамы і кватэры для начнога абрабавання. Прысутнасць гаспадароў іх не бянтэжыла – рабаўнікі пракрадаліся ў жыллё ніжніх паверхаў праз выразанае шкло. Калі гаспадары ўсё ж заўважалі няпрошаных гасцей, у справу ішла зброя. Такім чынам была абрабавана кватэра пастаўшчыкоў Усерасійскага земскага саюза Шыманаўскага і Віснеўскага, якую яны здымалі ў доме на рагу Белацаркоўнай і Плябанскай вуліц [12, с. 3].

Разам з актывізацыяй дзейнасці прафесійных рабаўнікоў, ва ўмовах аслаблення ваеннай дысцыпліны з'явіліся рабаўнікі-аматары, у ліку якіх было ня мала салдат. Адзін з іх сярод дня выхапіў з рук гаспадара мануфактурнай крамы на Ніжнім рынку Мінца 400 рублёў і спрабаваў збегчы. Натоп яго хутка дагнаў і ўчыніў самасуд. Жыццё небараку выратавалі міліцыянеры, спыніўшы расправу над ім стрэламі ў паветра. На працягу вечара 20 чэрвеня трох мінскіх гандляроў – Жухавіцкага, Фельдмана і Плакса, якія выправіліся ў дзелавую паездку, розныя салдаты рабавалі двойчы – у Архірэіскім лесе і на Лагойскім тракце. А 16 снежня, падчас прыёму ў кабінет доктара Берлянда (ён знаходзіўся ў доме па вуліцы Праабражэнскай) увайшлі невядомыя ў форме польскіх легіянераў. Яны абрэзалі шнур тэлефона, звязалі гаспадара і зрабілі вобвыск, у выніку якога доктар пазбавіўся 5 тыс. рублёў, залатога гадзінніка, каштоўных рэчаў і папер [13, с. 4].

Варта адзначыць, што ва ўмовах пагаршэння крымінагеннай сітуацыі мінчане, не чакаючы прыезду міліцыі, самі аказвалі супраціўленне грабежнікам. У ноч на 8 ліпеня служачыя Усерасійскага земскага саюза, якія здымалі кватэру на рагу вуліц

Губернатарскай і Ляхаўкі, сустрэлі кватэрных зладзеяў стрэламі з рэвальвераў. А 1 жніўня ў 4 гадзіны раніцы жыхары дома № 17 па вуліцы Шырокай адбілі напад і арганізавалі пагоню за апранутымі ў казацкую форму ўзброенымі злачынцамі. Праз месяц учынак варты сапраўднага мужчыны і афіцэра здзейсніў ваенны лётчык Віктар Глінскі. Праезджаючы па вуліцы Бондараўскай, ён заўважыў двух рабаўнікоў – братаў Янушавых, якія ўцякалі на брычцы пасля нападу на кватэру Марыі Чыж. Глінскі дагнаў Янушавых, абязброіў і даставіў у камісарыят 1-га ўчастка [14, с. 3].

Адной з прыкмет рэвалюцыйнага часу было павелічэнне колькасці разбоў – найбольш небяспечнага віду рабавання, падчас якога злачынцы наносілі пацярпелым цялесныя пашкоджанні. Першае падобнае злачынства ў рэвалюцыйным Мінску адбылося яшчэ да стварэння гарадской міліцыі, 2 сакавіка, калі двое невядомых, апранутых у армейскія галіфэ, фуражкі і скураныя курткі, аглушылі касіра Усерасійскага земскага саюза, забралі ў яго 27 тыс. рублёў і зніклі. Дзёрзкі напад адбыўся каля 6 гадзін вечара на людной Петрапаўлаўскай вуліцы [15, с. 4]. Не менш нахабна дзейнічалі браты Вяжэвічы, якія ў ноч на 4 красавіка ўскочылі ў брычку да гласнага Мінскай гарадской думы І.І. Свянціцкага, прыклалі яму да твару насычаную хлараформам насоўку і забралі ўсе грошы, чэкі, а таксама каштоўныя рэчы. Міліцыянер А.Р. Ілюкевіч раскрыў гэтае гучнае злачынства ўжо на наступны дзень, але дом братаў-разбойнікаў сышчыкам даваўся браць штурмам пры дапамозе салдат [16, с. 3].

Шэраг разбойніцкіх нападаў, здзейсненых у Мінску ў 1917 годзе, суправаджаўся забойствамі. Адной з першых ахвяр стала ў сакавіку эканомка крамніца Стэльмаховіча, забітая 18-гадовым Вікенціем Вайцяхоўскім. У наступным месяцы ў Шпітальным завулку знайшлі нежывую 62-гадовую крамніцу Лукер'ю Заслаўскую, з шыі якой забойцы зрэзалі мяшэчак з 800 рублямі. У маі невядомыя, якія прадставіліся міліцыянерамі,

◀ Група работнікаў
мінскай міліцыі.
1917 год

пазбавілі жыцця бацьку і сына Тушынскіх, чый дом знаходзіўся на Камароўцы. Яўрэйскае насельніцтва горада скаланулася ад забойства, якое адбылося ў ноч на 19 мая, калі разбойнік-кітаец засек сякерай 73-гадовага пекара Абрама Каплана, яго жонку і дзвюх дачок. Раніцай 7 ліпеня суседзі па кватэры на Багадзельнай вуліцы знайшлі труп прадпрымальніка Нохім-Бера Цукермана з перарэзаным горлам. Некалькі сотняў мінчан 4 верасня прыйшлі на яўрэйскія могілкі, дзе хавалі 66-гадовага арандатара Хайма Ліўшыца, забітага разбойнікамі разам з дачкой і сынам [17, с. 3].

У рэвалюцыйным Мінску павялічылася і колькасць махляроў – асоб, якія шляхам падману альбо злоўжывання даверам гараджан завалодвалі іх маёмасцю. Так, у красавіку мінская міліцыя шукала чалавека, які хадзіў па крамах горада, прадстаўляўся камісарам 3-га ўчастка і прымушаў гаспадароў прадаваць яму тавары па заніжаных цэнах. Прыкладна тады ж у Мінску з'явілася 22-гадовая ўраджэнка мястэчка Мір, аферыстка Кацярына Смірнова. Яна звярталася па матэрыяльную дапамогу ў розныя дзяржаўныя ўстановы, называючы сябе рэвалюцыянеркай, якая адбывала ссылку за забойства херсонскага губернатара. Кампанію ёй складалі і нехта Сухаў, які браў з мінскіх крамнікаў задаткі на набыванне тавараў, прадстаўляючыся сябрам

неіснуючага «Таварыства барацьбы з дарагоўляй». У сярэдзіне ліпеня мінскія сышчыкі выкрылі лабараторыю па вырабе фальшывых дакументаў у доме № 56 па Малататарскай вуліцы. А неўзабаве затрымалі вядомага махляра Вацлава Камецкага з некалькімі вырабленымі там пашпартамі [18, с. 3].

Значны прырост злачыннасці ў Мінску давала дэзерцірства. Так, 28–29 мая 1917 года мінская міліцыя сумесна з ваеннымі патрулямі правяла масавую аблаву на дэзерціраў у грамадскіх месцах. У выніку ў ваенную камандатуру было адпраўлена звыш 150 салдат, якія пакінулі баявыя пазіцыі без дазволу камандзіраў. 30 ліпеня – 1 жніўня ў Мінску прайшла яшчэ больш маштабная аблава на дэзерціраў, для ўдзелу ў якой было выклікана з фронту 900 стралкоў і казакоў. У выніку рэалізацыі распрацаванага М.А. Міхайлавым плана 60 сумесных міліцэйска-ваенных атрадаў затрымалі каля тысячы дэзерціраў [19, с. 3].

Яшчэ напярэдадні Першай сусветнай вайны быў выдадзены ўказ аб забароне вытворчасці і продажу ўсіх відаў алкагольнай прадукцыі на ўсёй тэрыторыі Расійскай імперыі. Нягледзячы на станоўчыя вынікі гэтай меры, яна мела і адмоўныя наступствы ў выглядзе тайнага самагонаварэння, спажывання сурагатаў, атручэння імі, а таксама шматлікіх парушэнняў сухога закону ў

месцах грамадскага харчавання і адпачынку. Барацьба з такімі парушальнікамі забірала значную частку службовага часу супрацоўнікаў міліцыі. Да сярэдзіны чэрвеня 1917 года ў канцылярыю мінскага губернскага камісара паступіла каля 300 пратаколаў аб продажы алкаголю і з'яўленні грамадзян у публічных месцах у п'яным выглядзе, прычым абсалютная большасць іх была складзена ў Мінску [6, с. 3].

Тым не менш перспектыва лёгкага заробку ў многіх пераважала над бояззю пакарання. Пры двухрублёвым сабекошце вырабу бутэлькі самагону рознічныя цэны на яго вагаліся ад 5 да 20 рублёў. Міліцыянеры рэгулярна выкрывалі патаемныя бровары, а таксама склады сурагатаў у дамах гараджан. Прынамсі, даволі буйны бровар быў ліквідаваны ў выніку спецаперацыі, праведзенай у чэрвені ў Камароўскім лесе. Незвычайны спосаб продажу ўласнай самаробнай гарэлкі вынайшлі карэйцы: яны прапаноўвалі яе на вуліцах з латкоў пад выглядам лекавых настоек. У жніўні была выкрыта група злачынцаў, якая займалася ўвозам з Каўказа гарэлкі «Арак» і вывазам з Беларусі ў адваротным кірунку ўкрадзенай зброі. Загадам галоўнакамандуючага Заходняга фронту генерала П.С. Балыева «Каўказскі рэстаран», штаб-кватэра злачынцаў, быў зачынены, а яго гаспадар і гандляры высланы за межы Мінскай ваеннай акругі [17, с. 3].

Разам з павелічэннем колькасці цяжкіх крымінальных злачынстваў на працягу 1917 года расла колькасць дробных правапарушэнняў, за якія прадугледжваліся адміністрацыйныя пакаранні. Некаторыя хуліганскія ўчынкi пад уплывам рэвалюцыйнага часу набылі сацыяльную афарбоўку. Так, у чэрвені ў горадзе з'явілася «Ініцыятыўная група супраць раскошы», члены якой аблівалі фарбай адзенне багата апранутых гараджан, каб прымусяць іх «змяніць лад жыцця» [18, с. 3].

Звяртае на сябе ўвагу невялікая колькасць злачынстваў, што адбываліся ў рэвалюцыйным Мінску на сексуальнай глебе. Пэўным чынам гэта тлумачылася актыўнай дзейнасцю прастытутак: ган-

даль цэлам не быў у той час забароненым заняткам. Праўда, толькі пры наяўнасці ў прастытуткі білета і рэгістрацыі [20, с. 3]. Тым не менш гандаль жаночым цэлам звычайна быў звязаны з крымінальнымі дзеяннямі – скупкай і захаваннем крадзенага, продажам забароненага алкаголю і інш.

Карэспандэнт тагачаснай мінскай газеты «Мінский голас» у маі 1917 года наступным чынам перадаваў сітуацыю ў горадзе, якая пагражала выйсці з-пад кантролю: «Распаўсюджанне ў Мінску венерычных захворванняў дасягнула незвычайных памераў. Пераважаюць пранцы. Прыёмныя мясцовых урачоў перапоўнены з ранку да вечара. Спецыялістаў у горадзе не хапае» [21, с. 3]. Да канца лета сітуацыя яшчэ больш пагоршылася. Вялікая колькасць прастытутак, якія збіраліся штодня на досвітку ў гарадскім скверы, прыцягвала не толькі добрапрыстойных кліентаў, але таксама і крымінальныя элементы. Таму там быў выстаўлены пост міліцыі [22, с. 3].

На карысць павелічэння злачыннасці спрацавала і сітуацыя, якая склалася ў месцах пазбаўлення волі. Часовы ўрад 5 сакавіка абвясціў агульную палітычную амністыю і адначасова былі напалову скарачаны тэрміны зняволення крымінальнікам. З дапамогай тэлеграфа гэтая навіна праз лічаны гадзіны стала вядомай усім, у тым ліку і вязням турмаў. Але турэмная адміністрацыя не спяшалася выконваць распараджэнне новага ўрада, разумеючы, што разам з палітычнымі на волі апынуцца шмат крымінальнікаў-рэцыдывістаў. У гэтай сітуацыі зняволеныя, якіх неўзабаве назавуць «птушанята Керанскага», бралі ініцыятыву ў свае рукі. Так, 8 сакавіка а 15-й гадзіне каля 650 арыштантаў Пішчалаўскага замка абяззброілі спачатку наглядчыкаў, потым вартавых і накіраваліся натоўпам па вуліцы Серпухаўскай і Захар'еўскай з крыкамі «Няхай жыве свабода!». На рагу вуліц Захар'еўскай і Губернагарскай натоўп быў спынены міліцыяй і ваеннымі і пасля непрацяглых перагавораў большасць зняволеных пагадзілася вярнуцца ў турму. Меншая частка, пераваж-

на крымінальнікі-рэцыдывісты, збегла [23, с. 3].

Неўзабаве пасля апісанага інцыдэнта ў Пішчалаўскім замку паўстаў камітэт па кіраванні мінскай губернскай турмой, які складаўся з прадстаўніка губернскага камісара П.У. Злобіна і трох зняволеных. З турмы зніклі наглядчыкі, а іх функцыю выконвалі выбарныя зняволеныя. Знешнюю ахову турмы ажыццяўлялі міліцыянеры і салдаты. Калі з інспекцыяй туды прыбыў памочнік начальніка мінскай гарадской міліцыі А.С. Яромін, дзверы яму адчыніў зняволены, асуджаны на 10 гадоў катаргі [24, с. 3]. Гэтая палітыка дала свой плён. У пачатку ліпеня 1917 года карэспандэнт газеты «Варшавское утро» паведамляў, што «...уцёкі арыштантаў з мінскай турмы набываюць эпідэмічны характар, толькі ўчора збеглі двое, бягуць падчас работ па-за сценамі турмы, прагулак і са шпітальнага падворка» [25, с. 4].

Зняволеныя ўцякалі праз распілаваныя імі краты на вокнах, у асенізацыйных бочках, калі канваіраваліся міліцыяй. Напрыклад, у ноч на 26 верасня з Пішчалаўскага замка збегла 8 крымінальнікаў-рэцыдывістаў, у тым ліку і А. Руткоўскі – удзельнік зверскага забойства пяці чалавек падчас рабаўніцтва фальварка Анелева, а таксама Залеўскі – арганізатар узлому мінскай касы Усерасійскага земскага саюза. Скраўшы адзенне ў гасцініцы Шапіры на Няміскай вуліцы, збеглыя, узброеныя сякерай, абрабавалі лаўку Ліўшыца на Залатагорскай вуліцы, а потым ужо з дапамогай агнястрэльнай зброі абрабавалі кантору цагельнага заводу Грабоўскага каля 14-га раз'езда Лібава-Роменскай чыгункі [10, с. 3].

Падчас канфлікту з губерскімі ўладамі, які ўзнік пасля закрыцця газеты «Звезда», 12 кастрычніка 1917 года Міхайлаў-Фрунзэ з'ехаў з Мінска, пакінуўшы на пасадзе начальніка гарадской міліцыі свайго намесніка І.К. Гамбурга. Ва ўмовах абвастрэння сацыяльна-эканамічнага крызісу, а таксама масавага дэзерцірства салдат з фронту Гамбург мусіў супрацьстаяць новаму вітку крыміналізацыі грамадства. Так, толькі на працягу аднаго дня міліцыянеры знайшлі гранаты роз-

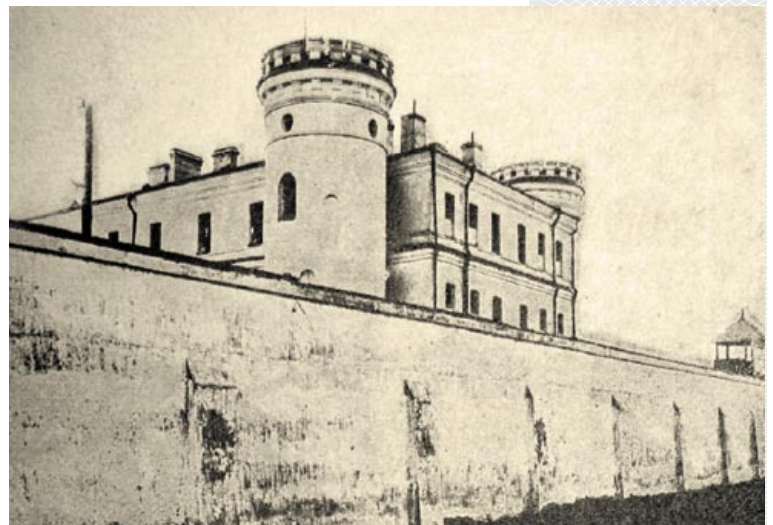

◀ І.К. Гамбург. 1917 год

ных тыпаў у кватэры палкоўніка Тэрлецкага на Багадзельнай вуліцы, а ў хляве мінчаніна Ш. Рубіна – скрыню з бомбамі [26, с. 4]. Шмат зброі, боепрыпасаў, а таксама ваеннага абмундзіравання было знойдзена ў час масавых вобыскаў, што праводзіліся міліцыяй сумесна з ваеннымі у крамах, на складах, а таксама кватэрах, на Ніжнім рынку.

Кажучы пра змяншэнне ступені супраціўлення грамадства ва ўмовах пашы-

▼ Пішчалаўскі замак. Пачатак ХХ стагоддзя

рэння злачыннасці, трэба згадаць тую яго частку, у каго нормы чалавечнасці засталіся непахісныя. Вось толькі некаторыя вытрымкі з газеты «Минский голос»: «У 1-ю часць гарадской міліцыі дастаўлены залаты гадзіннік, які знайшлі на вуліцы», «Фарэйттар конна-рэйкавай дарогі Пётр Аляшкевіч знайшоў гаманец з грашыма і дакументамі. Можна атрымаць у парку дарогі», «Учора ў 7 гадзін вечара на рагу Каломенскай і Міхайлаўскай мясцовы домаўладальнік Крыўчык і рамізінік Яскевіч знайшлі 500 рублёў. Groшы перададзены камісару 4-й часці міліцыі» [27, с. 3]. Бліжэй да канца 1917 года падобныя паведамленні з газетных палос амаль зусім зніклі.

Грамадства ўсведамляла ступень небяспекі, якую ствараў крымінальны тэрор. Гараджане спрабавалі аб'яднаць намаганні па барацьбе са злачыннасцю і насіллем, ствараючы дамавыя камітэты самааховы. У сярэдзіне мая жыхары вуліц Нова-Маскоўскай, Яўрэйскай, Труб-

най, Мацвееўскай, Нова-Раманаўскай, якія ўваходзілі ў 5-ю частку горада, аб'ядналіся ў таварыства самааховы ад злачынных элементаў. З гэтага часу каля 200 узброеных сякерамі, доўбнямі і рэвальверамі мужчын па чарзе штоноч патрулявалі вызначаную тэрыторыю. Неўзабаве такія таварыствы ўзніклі ў 3-й і 1-й частках Мінска. А да канца месяца ўжо дзейнічала агульнагарадская камісія па ахове горада на чале з яго камендантам палкоўнікам Кузьмінскім [28, с. 3]. 30 жніўня на агульным сходзе праўленняў прафесійных саюзаў і фабрычна-заводскіх камітэтаў Мінска было прынята рашэнне аб утварэнні рабочых дружын агульнай колькасцю да тысячы членаў. А ў сярэдзіне снежня пры Камісарыяце ўнутраных спраў распачалося фарміраванне рабочай чырвонай гвардыі Заходняй вобласці. Адзін з першых у Мінску чырвонагвардзейскіх атрадаў быў створаны на фабрыцы Кантаровіча [29, с. 1].

Лютаўская рэвалюцыя, здзейсненая без уліку наступстваў знікнення паліцэйскага апарату, цэнтралізаванай выканаўчай улады ў цэлым, прывяла да рэзкага павелічэння колькасці людзей, якія супрацьпастаўлялі грамадству ўласную антымараль у выглядзе злачынстваў і іншых форм дэвіянтных паводзін. У гэтых умовах эфектыўнасць міліцыі, якая існавала ў выглядзе слаба падрыхтаваных, аўтаномных атрадаў добраахвотнікаў, была абмежаванай. Бліжэй да восені 1917 года энтузіязм у рабоце міліцыянераў паменшыўся. Нягледзячы на тое, што яны здолелі раскрыць мноства злачынстваў, іх колькасць не толькі не зніжалася, але нават павялічвалася. Прычым, разам з крымінальнымі злачынствамі, супрацоўнікам міліцыі даводзілася мець справу з масавымі беспарадкамі, напрыклад, галоднымі бунтамі салдатак. Ахоўнікі парадку ў Мінску былі не заўсёды добра ўзброены і часам самі рабіліся аб'ектам нападу крымінальнікаў. Злачыннасць, галеча, хаос, народжаныя «годам свабоды», сфарміравалі запыт грамадства на навядзенне парадку, умацаванне дзяржаўных інстытутаў, абнаўленне эканомікі. ■

ЛІТАРАТУРА

1. Мусаев, В.И. Преступность в Петрограде в 1917–1921 гг. и борьба с ней / В.И. Мусаев. – СПб: Дмитрий Буланин, 2001. – 206 с.
2. Известия Совета рабочих депутатов. Минск. – 1917. – 7 марта. – № 2.
3. Рунов, В. Фрунзе. Тайна жизни и смерти / В. Рунов. – М.: Вече, 2011. – 350 с.
4. Минский голос. – 1917. – 10 марта. – № 2373.
5. Минский голос. – 1917. – 16 марта. – № 2379.
6. Варшавское утро. – 1917. – 18 июня. – № 361.
7. Варшавское утро. – 1917. – 14 авг. – № 432.
8. Минский голос. – 1917. – 20 апр. – № 2407.
9. Варшавское утро. – 1917. – 27 июля. – № 417.
10. Варшавское утро. – 1917. – 28 сент. – № 465.
11. Варшавское утро. – 1917. – 23 июня. – № 391.
12. Минский голос. – 1917. – 30 мая. – № 2439.
13. Советская правда. – 1917. – 19 декабря. – № 15.
14. Варшавское утро. – 1917. – 5 сент. – № 446.
15. Вестник Комитета Западного фронта Всероссийского земского союза. – 1917. – 4 марта. – № 264.
16. Минский голос. – 1917. – 6 апр. – № 2396.
17. Варшавское утро. – 1917. – 7 сент. – № 449.
18. Варшавское утро. – 1917. – 15 июня. – № 358.
19. Варшавское утро. – 1917. – 4 авг. – № 424.
20. Варшавское утро. – 1917. – 11 июля. – № 404.
21. Минский голос. – 1917. – 27 мая. – № 2437.
22. Варшавское утро. – 1917. – 23 авг. – № 436.
23. Минский голос. – 1917. – 9 марта. – № 2372.
24. Минский голос. – 1917. – 13 марта. – № 2376.
25. Варшавское утро. – 1917. – 5 июля. – № 399.
26. Советская правда. – 1917. – 17 декабря. – № 14.
27. Минский голос. – 1917. – 14 марта. – № 2377.
28. Минский голос. – 1917. – 21 мая. – № 2433.
29. Советская правда. – 1917. – 14 декабря. – № 11.